

Dorthea Hansen fra Dråby blev i 1874 forlovet med Christen Hanssen fra Nørremølle, da de mødtes på Skærsø. Billedet er sandsynligvis taget i København 1877, hvor hun var på besøg.

En forlovelse for hundrede år siden

AF INGEBORG POULSEN

Det var en gammel »Skræp«, en madtejn med et maleri, der blev udgangspunktet for denne artikel. Fr. Ingeborg Poulsen, Åbenrå, arvede for kort tid siden madtejnen, og i den lå en del breve fra 1800-tallets slutning. Brevene var ordnet af Ingeborg Poulsens far, Christen Hanssen, Nørremølle, og nogle var fra hans uddannelsesår i Danmark, idet han

som 16-årig udvandrede i 1871, og nogle var fra hans forlovelsestid. Fra disse år er også Ingeborg Poulsens mors breve opbevaret.

Da Christen Hanssen og hans far havde samme navn, underskrev sønnen sig med navnet Kresten. Først efter faderens død i 1891 gik han over til at benytte sit rigtige navn.

I »Sønderjyske årbøger« 1977 side 53 skriver Adolf Knudsen, der var forstander for højskolen på Sandbjerg slot fra 1869-1871 til forstander Hans Rosendal, Vinding højskole:

»Sandbjerg, den 28. september 1870.

Christen Hanssen fra Nørremølle var her forleden for at rådføre sig med mig om, hvilken skole han skulle sende sin søn til, og jeg anbefalede ham Vinding. Jeg antager, at De får drengen, som rigtig nok er temmelig ung, knap 16 år. Jeg kender ikke stort til ham, men han er af en brav, i Sundeved meget udbredt og anset familie, og han er musikalsk.«

Denne dreng var min far. Om det musikalske kan jeg fortælle: Far havde som 15-årig i hemmelighed selv bygget en violin; den havde han spillet på for sine to brødre, Christian og Hans Peter, men han gemte den på duehusloftet. Da der engang var gæster, havde Hans Peter uden fars vidende vist den frem, men derved blev far så vred, at han tvang Hans Peter til at se på, at han slog violinen i stykker, og så spillede han aldrig mere. Hans mor var bange for, at han ville være sådan »En slags musikanter«. Jeg husker dog, at vi meget tidlig hjemme fik en grammofon med en stor grim tragt (His Masters Voice), senere dog en bedre grammofon med gode plader.

De må have drøftet fars udvandring fra landsdelen meget hjemme. Da hans to år yngre bror Christian lå syg af difteritis, som han døde af, sagde han flere gange i feber-vildelse: »Kresten skal rejse, Kresten skal rejse.«

Far kom til Vinding højskole i år 1872, senere på Lyngby landboskole, hvorfra hans nytårsbrev er trykt i »Sønderjysk måneds-skrift« 11/12 1977.

I brev fra Lyngby landboskole 17. februar 1875 skriver far blandt andet:

»Jeg er meget glad ved, at jeg er kommet herover, når jeg sådan kommer til at tænke over det, og at jeg ikke styrede kursen efter Preussen eller efter Amerika.

Jeg kan godt huske, at du, far, sagde til mig: »Ja, nu har du tre ting at vælge imellem, enten gå til Danmark nu, eller vente et år og gå til Amerika, eller spille preussisk soldat«. Dengang havde jeg stor lyst til »Ud i den vide verden«, men det varede for længe, syntes jeg, inden jeg kunne komme af sted til Amerika, og det var næsten halvt mod min vilje, at jeg kom til Danmark, men alligevel glad, at jeg nu snart kunne komme af sted, men hvor har jeg takket Gud mange gange, at han tog hånden i med og styrede mig og mit skab til Danmark. I vil også sande, at jeg er helt anderledes faren nu, end om jeg havde gået hjemme hele tiden og så om et årstid skulle have været preussisk soldat, eller til Amerika.

Når I skriver igen, vil I så sende mig den omtalte blanket fra amtmanden, thi tiden skrider jo nu og skulle jeg få noget vrøvl på udskrivningskontoret, så er det jo godt at have nogen tid at løbe på.«

Maj 1875. Brev til Christen Hanssen, Nørremølle:

»Du kan godt sige til Andres Andersen, at det passer, hvad jeg skriver, når udvandringspapirerne er i orden, kan de godt blive indskreven, og det skal ske om efteråret i det år de fylder eller har fyldt 17 år. Fuldmægtig Nyholm besørger det hele for 4 kroner.«

»Lyngby landboskole (uden dato).

... Lærer la Cour kommer til Sundeved i denne uge, kommer han til jer, skulle du snakke med ham om boringen [de har nok ikke været heldige med brøndboring]. Han kan vistnok sige dig, hvilket lag der ligger under, om der ikke i alt for stor dybde

ligger noget vandførende lag, thi han samt professor Johnstrup ere Danmarks største geognoster og i jordbrugslære har vi haft om det tykke lerlag om Flensborg fjord, og det skulle gå sært, om han ikke også vidste besked om underlaget hos os. Lykkes det nu ved tredje forsøg at nå 100 til 150 og der støder på kridt, så hold hellere op, thi under hele Danmark ligger kridtlag og det sommetider så tykt, at de ovre ved Aalborg har boret 1285 fod ned i det bare kridt og bliver endnu ved, thi under kridtet skal der ligge et meget vandførende grønsandslag, det samme som forsyner Paris og London med springvand, og det ville de have nået. Nu kan du se hvad du synes om hans foredrag, både fra landøkonomisk og folkelig side.»

På landboskolen lærte de også mejeribrug (før andelsmejeriernes tid). Far tog plads på Kalundborg ladegård og skriver hjem 14. september 1874:

»Jeg befinder mig rigtig vel. Vel er jeg eneste mandfolk i mejeriet, men det gør ingenting, når man er vant til det, og flinke er de alle mod mig. Vil hr. Hanssen gøre det og vil hr. Hanssen gøre det?»

Far blev landvæsenselev på herregården »Skjærsø« på Mols, hvor hans gode ven fra landboskolen Peter Petersen var forvalter. Før afrejsen skrev far til sit hjem:

»Callundborg ladegård d. 5. oktober 1874.

Kjære forældre. – Rejsen til Skjærsø har jeg fastlagt til 5. oktober. – I er da vist forvisset om, at jeg vil gøre min yderste flid på Skjærsø for at vinde la Cours tilfredshed. Jeg er glad ved, at jeg får noget ansvar, thi en, der aldrig bliver noget betroet, kan ikke, hvor gerne han så vil, komme til at vise sin dygtighed, men bliver til sidst overbevist om selv, at han

ingenting duer til. – Jeg er endvidere glad ved den plads, fordi det er den første jeg får, efter, at jeg nu lige siden min confirmation både hjemme og ude har drevet om for lud og koldt vand og har haft mange gode dage, men dem kan man også blive kjed af. Jeg rejser derhen med frit mod, thi la Cour skal ikke forlange mere af mig, end jeg kan, men jeg håber også, at jeg skal rejse derfra med et frit mod og frimodigere end nu måske til en anden stilling i samfundet. – I kunne måske være bange for, at brevet fra la Cour skulle have omdannet Skjærsø til et mørkt skræmmebillede for mig, eftersom der i faders brev stod tvivlsomme udtryk, om jeg også kunne, hvad der blev forlangt af mig, men Skjærsø og la Cour står lysere end før for mig, og I må derfor ikke gøre jer nogen bekymring i alt fald ikke før I ser hvordan. – Efter den 5. okt. er jeg altså på Skjærsø. Så intet uden en venlig hilsen til eder alle

Eders søn

Kresten.»

Rejsen foregik med postvogn til Slagelse, så med iltog til København, med skib til Ebeltoft og så igen med postvogn. Far var på besøg i Lyngby, og i København var han i kirke i Vartov, hvor netop den dag Grundtvigs datter blev konfirmeret.

På Skjærsø traf far min mor, Dorthea Hansen fra Dråby ved Ebeltoft. Hun var meyerske der, og far har fortalt os »Hun sang, så det klang, og vi sang med«. De to unge blev hurtigt gode venner, og da de en aften ville gå hjem og fortælle Dortheas forældre, at nu var de forlovede, kom de forbi den store smukke Dråby kirke. Klokkeren var netop i færd med at ringe solen ned, og da døren stod på klem, listede de to unge stille ind og knælede foran alteret og bad Gud velsigne deres fremtid. Far skriver hjem og fortæller om Dorthea:

»Hendes far og mor lader til at være veltilfredse, som det er gået og er glade ved os, og det skal I også nok blive, I skal nok komme til at holde af Dorteas som jeres egen datter. – Unægteligt er det hele jo lidt sært og sjældent, men Herrens veje er forunderlige, og lad os alle trøste os ved, at Guds vilje er sket med mig, og I skal lære min allerkjæreste Dorteas at kende, hvem jeg ikke vilde slippe, om alverden satte sig på bagbenene imod os. Hvem skulde have troet, at jeg helt nede i det afsides Mols skulle finde den, jeg kom til at holde allermest af og den, der var bestemt til at følge mig gennem livet.«

Kresten skriver om jul på Skjærsø:

»Skjærsø 2. juledag 1874.

Kjære forældre. – Jeg måtte så holde jul et fremmed sted, og det kan jo ikke blive så rar en jul som hjemme, hvor alt er vant, hvor barndoms minderne er samlet juleaften fra mange år tilbage omkring juletræet, og tankerne flyve vidt, langt tilbage og langt fremad. Det er ikke alene søde fantasier om julekager og pebernødder, juletræ og julegaver, jeg som barndoms minder tager med mig omkring, omend skjønt det hører sådant med, at jeg ikke godt kunde tænke mig en jul uden det. Nej, der skulle andet til at gøre jul hjemme, og dette andet vil jeg takke jer for. Da Petersen og jeg juleaften sad og ventede tre lange timer, inden vi så noget, der kunne overbevise os om, at det virkelig var juleaften, og han læste et stykke af en god bog højt, fløj mine tanker hjem, og jeg så, hvorledes far sad for enden af bordet og regnede op, hvem der manglede i år, hvorledes små sødskende læste salmen op og kunde den til punkt og prikke af frygt for, at Helligkrist ellers ikke skulde se ned til dem osv., da længtes jeg, længtes efter at have siddet i eders midte, men det kunde jo ikke lade sig gøre, og imidlertid

skulde vi spise risengrød og steg, kager og pebernødder osv., kom så op til gamle la Cour, hvor der var juletræ, hvor vi sang en række dejlige salmer til udmærket musik, og hvor jeg på julebordet fandt et flot skakspil, hvorpå der stod »Til Hanssen«, – så kom jeg mig igen, men om natten drømte jeg om jer alle hjemme.

Ja, så vil jeg slutte med et ønske om, at Vorherre vil holde sin hånd over jer fremdeles i mange år endnu. Der er ingen i verden, der har været for os, hvad I har, og vi kan så dårligt undvære jer endnu.

Gid han rigtig vilde leve sig ind i Nørremølle, det gamle sted, der er groet op med slægten, og bo der hos jer i mange år, så der til hans ære kunde holdes mange juleaftner endnu.

Eders søn

Kresten.

Jeg ser mig desværre nødt til at komme med det uhyggelige notabene, at I vil sende mig nogle penge med næste brev, thi jeg er ikke langt fra at spille op med kassen.«

Ingeborg Refslund Thomsen, som en gang har holdt radioforedrag om »Dorteas fra Nørremølle«, har skrevet: »Da min myndige bedstemor havde modtaget brev med billede af Dorteas, sendte hun alle børnene ud af stuen for rigtig at mønstre hende, men Hans Peter var kun kravlet bag en stol og hørte sin mor sige: »Hun ser minsandten godt ud, men han er jo kun en dreng«.

En forlovelse var dengang en alvorlig sag, hvor man helst skulde have forældrene med på råd. Kresten bad sin søster og svoger om at rejse med til Nørremølle for at tale hans sag, og det forløb på heldig måde. Bagefter skriver far hjem fra Skjærsø den 24. februar 1875:

»Mine kjære forældre.

O, som hun blev glad, da jeg kom hjem,

Dorthea Hanssen med sit tolvte barn, datteren Ingeborg. Foto: Thomsen og Andresen, Atelier Stöckler, Sønderborg, 1904 eller 1905.

og rejsen var gået så glat, hun vidste ikke, hvilket ben hun skulde stå på, og jeg fik over tyve kys den aften. Hun og Petersen havde været alene hjemme nogle dage, og da havde de siddet og regnet, hvor jeg nu kunne være, og da hun troede det gjaldt mest for mig, bad hun for os, og det gik jo også godt, jeg troede ikke, det var gået så glat af. Tak for Eders tiltro til mig. Nu går jeg en lykkelig fremtid imøde, alt er lyst og let, og det gør hun også, så skal alt nok blive godt.»

Brev fra Krestens far, gårdejer og brændevinsbrænder, Christen Hanssen, Nørremølle, til hans broder, storkøbmand i Kina og London, Hans Peter Hanssen:

»6. marts 1875.

– Det er just ikke glædelige tidener, jeg har at bringe dig. Tænk dig Kresten har forlovet sig med en molbo – uden at vi anede noget, skrev han os dette til og bad om vort minde, som jeg også gav håbende, at han har gjort et godt valg. De er begge kun tyve år og må jo se tiden an lidt. Om hende kan jeg ikke sige noget endnu.»

»13. april 1875:

Du er nok bleven ligeså overrasket over efterretningen om Krestens forlovelse som vi. Jeg kan ikke sige dig noget nærmere i dag, kun så meget, at mor og jeg allerede haver hans brud kær. Hun har skre-

vet et par breve til os, og det er i ånd og stil jo også skrift, som var det fra vor egen Cæcilie. Og det er dette, der glæder os, thi det er hende, som vi måske engang får mest med at gøre og kan vi med hende, som jeg håber, få vores Cæcilie tilbage, så kan alt blive godt. Jeg tror, jeg gjorde ret i, at jeg ingen indvendinger gjorde. Som jeg kan skønne, og som Cæcilie har fortalt, var han ikke glad, men var bange, at vi skulde nægte vort samtykke. Jeg tror, vi ved vor kærlige adfærd har knyttet kærlighedsbåndet mellem dem og os fastere. Nogle dage efter kommer broder Lorenz rullende for døren med Peter, Cæcilie og Kresten. Du kan tænke dig, det var en uventet glæde. Broder Henrik var her netop også – og så var vi straks en hel forsamling. Hvem der blev glædest, var vist-

nok Kresten, han havde ikke ventet, det var gået så glat af men jeg ved ikke hvordan det gik til, thi vi vare alle glade med hverandre, og dog var der egentlig grund til alvorlige tanker.»

»8. juni 1875.

Krestens kæreste er kommen her op til os. Dorthea er en meget rar pige, som vi nok skal komme til at holde af, dertil er hun stor og stærk og vant til at tage fat, så hun kan nok tage stødet af for mor. Hendes mor fik vi rigtig kær i de dage, hun var her.»

»29. januar 1876.

– Mor og jeg har haft en rigtig god vinter, thi jeg har ordentlige og gode karle og mor ligeså gode piger, så vi behøver kun at føre lidt tilsyn, hvad der har meget at sige i denne tid, da alle vil være herrer og ingen tjene. Til sommer vil vi savne Hans Peter og Dorthea, ja, begge vil vi længes efter. Dorthea er alles yndling. Hende betror både karle og piger alle deres sorger og glæder, og hun ved ved sit livlige sind at knytte alle til sig. Vi have hende også stedse kærere, thi hun er imod os, så en datter ikke kan være bedre. Dertil er hun altid glad og ufortrøden og skal aldrig vise en sur mine, om der end kunde være grund dertil. Hun forestår mejeriet helt og Anna køkkenet. Vi sender smørret til Hamborg, og hun havde sidst den glæde, at vi fik højeste notering som de største gårde i Holsten.»

Dorthea fik plads hos gårdejer, Mads Agger i Kjølhede og skriver den 14. juni 1876 til svigerforældrene på Nørremølle:

– Da de kaldte på mig den første morgen, at jeg skulde op og malke, ja, da var det rigtignok ingen mild ordre, men jeg var dog så stolt, så jeg tog det roligt som ingen ting. Så rejste den gamle mejerske om

aftenen, og da følte jeg mere ro og fred, hun var så hård og rå. Og siden blev det bedre, så nu synger jeg, til jeg sover, og før græd jeg. Jeg var så godt og kærligt vant, således kunde jeg nok tænkt, det ikke blev, og det er vel, for ellers vilde jeg vist haft det så alle dage.

Mads Agger er nu så prægtig som få og så jævn og lige med os. Han går så ofte med mig i mejeriet og taler og synger med mig, og han er så glad, så han synger og smiler altid. Men så er der dog meget, som jeg ikke er hjemme med, så jeg tænker ofte: »Havde vi ikke havt den lille kirke og den rare Jessen, som møder os hver søndag påny, da vilde jeg nødigt været her, men giv tid!« Arbejdet kan jeg dog så godt komme over og har også haft den fornøjelse, at han fik højeste pris for smør for maj md., som han lod meget glad ved og sagde, mere forlangte han ikke.

Til grundlovsfest kom jeg da, skønt det regnede, vel, så kom vi ind i en lade at sidde. Jessen og Lund talte længe og rart, så talte en lærer fra Bøvling og så talte min husbonde om friheden i alle sine skikkelser og gik derfra over til at tale om Sønderjylland. Jeg havde en Dybbølpost som han læste et stykke i en dag. Det havde til overskrift: »Trange tider« og var underskrevet med et V. Det tog han helt igennem for dem, talte så varmt og hjerteligt I kæres sag dernede. Det var som talt ud af mit eget hjerte for eder, jeg elsker så inderligt højt. Jo længere han talte, jo varmere blev han. Han fik ellers varm tak derfor, det var sjældent de så levende og ret kom til at høre, hvor bundet og strængt de havde det dernede, vi måtte jo skamme os, der havde det så godt og frit i alle måder og dog så slemt kunde kjævles og vrøvle om småting mod sligt at regne. Vi sang mange sange og til slut gik vi en del ned til havet og så solen synke i bølgerne – et storartet syn.

Jeg fik i går det gladeste og rareste brev

Dorthea og Christen Hanssen blev fotograferet, da de havde overtaget Nørremølle 1891. Foto: P. Christensen, Sønderborg.

fra min Kresten, når han kan være så glad og selv se ly i det største, måtte jeg da ikke være glad.

Du spørger om mejeriet. Vi har 18 køer som har kælvet. Vi malter godt 360 pd. om dagen, vi kærner $12\frac{1}{2}$ pd. smør med 26–27 pd. mælk til hver. Det har gået ganske udmærket, skønt vi tit har frygtet, fordi priserne sank. De to sidste i januar fik vi to kroner over højeste notering, som jeg tror, skønt jeg ved ikke ret lige nu var 132 kroner. Nærmere ved jeg ikke, for vi får kun afregning den første i hver måned. I flødetønden er der kommet 60–70 pd. syrnet mælk, så har vi varmet fløden op til 18 grader og 3 pd. kærnemælk kommer jeg i. Så kan den stå utildækket i mælkestuen i 3 grader varme, blot med låg og være tilpas jævn om morgenen til at kærne. Mads Agger er tilfreds, som det går sigr han.»

Da Dorteha ikke vidste i forvejen, at hun skulle malke 16 køer hver dag, havde hun ingen malkedragt med. Men da hun var i kirke, kom hun til at se på præstekjolen, sådan en måtte hun kunne sy til sig selv af sækkelærred. Men da de en morgen kl. tre kom og kaldte på hende, om hun vilde komme og slagte koen (det havde mejersken vist gjort før), da måtte hun afslå, det havde hun aldrig været med til.

Far blev soldat i København, blev train-konstabelrekrut ved 8. batteri og skriver hjem:

»Jeg er langt fra forknytt, for jeg er da temmelig vis på, at jeg er nummer et her på stuen. Det gælder jo om at give agt og se at få fat på det, så snart som muligt, selv om det giver arbejde, så er man ovenpå. Rejsen herover gik godt, jeg logerede i Vestergade og var så i onsdags ude på Lyngby. Om aftenen var jeg i det ny nationalteater og så en ballet, som jeg ikke havde set før, men magen til storartet flot hed har jeg rigtignok heller ikke set, så jeg kunde ikke andet end tænke på om ikke nogle af »Overskridelserne« bedre havde været brugt, når fattige højskole-elever havde fået dem, men smukt var det nu.»

»Om torsdagen var jeg først i Thorvaldsens museum og så i Frederiksberg have og i den zoologiske have, som jeg nok havde set før, men dog nok lader sig se to gange, så tiden før jeg meldte mig blev ikke lang. I formiddags var jeg til kirke i

Vartov og hørte pastor Brandt, det var en udmærket prædiken og sikken sang, men den lille kirke var også stop fuld af mennesker.

Der er bevaret mange gode breve fra fars soldatertid, men her blot enkelte:

»København d. 20.

Kjære forældre.

Vi bliver færdige med skolen til påske, skal have eksamen på tøjhuset på torsdag, og skal have præsentation for regimentschefen fra torsdag i det praktiske. Selve korporalskolen, – det theoretiske består jeg nok, om jeg gør på ny kaserne ved jeg ikke, for jeg er faldet lidt i unåde derude den sidste tid, og det hele går naturligvis på skøn fra underofficerernes side. Officererne giver nok karaktererne, men de har ingen kendskab til de enkelte, når derfor vor sergent ikke kan lide grundtvigianere og venstremænd, og han er kommen i tanker om, at jeg er begge dele, og at jeg i alt fald ikke punger ud, eller drikker med dem, så kan denne lille tue måske komme til at vælte hele læsset. Skaden var jo ikke ret stor, tilmed da jeg nok går side med de andre til eksamen og præstationerne, men jeg er dog ærgerlig sommetider over det. Vi får nu ingenting at vide, før vi har været i lejren, vi skal være kanonførere, og vi skal have karakterer også derfra.

– – lev så vel allesammen.

Eders søn,

Kresten.«

Far og mor havde været på Askov højskole begge to. Da mor også gerne vilde til Vallekilde, betalte far hendes ophold der. For at spare spiste han kun varm mad om søndagen. Smørbøtten og røgvarer fik han sendt hjemmefra. Han skriver, han havde købt et pund ost til 50 øre »men det bliver nok for dyrt«.

Dorthea blev i Kjølhede et år, så rejste hun til Vallekilde højskole og skriver hjem til svigerforældrene:

»Vallekilde d. 5. maj 1877.

Kjære faer og moer.

Så er jeg landet under højskolens tag, under livets varme stærke ord. Fra Bøvling rejste jeg om torsdagen til Vejen. Jeg vilde så gerne om ad Askov og blev der til fredag middag. Jeg kom til Kjølhede fredag aften, og Kresten var på banegården og tog imod mig. Jeg kendte ham ikke (i uniform) før han tog mig i skuldrene, da var hele det lange længselsår borte. Jeg har nok været glad og havt det mageløst godt, men jeg vil da nødig bo et helt år borte fra ham og aldrig tale med ham, for vel kan vi skrive ofte, men det har ikke samme liv som talen.

– – Så hilses I kjære forældre selv på det allerkjærligste fra Eders hengivne Dorthea.«

Den 16. maj 1878 holdt far og mor bryllup på Stavnshøj ved Hejlsminde, en gammel gård som farfar havde købt til dem, som far ønskede i forpagtning. En lang række breve fortæller om, hvordan de lagde alle deres kræfter i for at forbedre bygningerne og landbruget. De gik med i ungdomsarbejdet og fik mange gode venner og det var svært at forlade dette hjem, da de i 1891 flyttede til Nørremølle med syv børn for at overtage gården. Deres store hund måtte skydes ved Kjær Mølle, da den ikke måtte komme med over grænsen, men jeg husker da det store sorte langhårede skind, vi havde som gulvtæppe i min barndom – med kom den alligevel.

Det har været en stor oplevelse for mig så sent at få kendskab til mine forældres ungdomstid. Da jeg var deres tolvte barn og mor var 46 år, da jeg blev født, har jeg kun kendt far og mor som lidt ældre, men vi havde et dejligt hjem.